

ISKUSTVA S NAKNADOM ZA VRAĆENU PET AMBALAŽU

Ekološka mjera sa socijalnim učincima

PRIPREMILA:
Tanja Vrančić

Dijelovi su Zakona o otpadu nelogični jer se prikupljaju samo boce za piće i mliječne napitke koji su trećina ukupne PET ambalaže, a ostatak završi na odlagalištima

Njemačka je socijaldemokratska vlada zajedno sa strankom zelenih 2003. usvojila Zakon o naknadi za povrat ambalaže za jednokratnu uporabu. Zakon je inače potaknuo mnogo kritika i polemika još od trenutka kada je bio samo ideja zeleno orijentiranih građana u mnogim zemljama. Vjerovalo se da će gradske ulice i okoliš koji su bili preplavljeni praznim i odbačenim bocama i limenkama zasjati od čistoće. No namjera je bila i da se i spriječi onečišćavanje svjetskih mora i oceana plastičnim bocama i drugim plastičnim otpadom jer to alarmantno ugrožava cijeli ekološki sustav.

Začetak ideje o povratnoj naknadi

Ideju je povratne naknade za jednokratnu ambalažu 1991. prvi javno iznio ondašnji njemački ministar zaštite okoliša Klaus Töpfer. Trebalo je proći dvanaest godina da 2003. Jürgen Trittin, tada ministar zaštite okoliša u vladi Gerharda Schrödera, uvede obveznu povratnu naknadu jer se nastojalo spriječiti zatrpavanje okoliša otpadom koji se teško razlaže te potaknuti recikliranje i ujedno zaštititi sustav povratnih ambalaža. U Njemačkoj se danas okoliš uspješno čuva od dvije do tri milijarde limenki i plastičnih boca na godinu. Prikuplja se i vraća čak 98 posto ambalaže za napitke, a izgrađeni su i veliki pogoni za reciklažu. Gorak okus ostavlja jedino podatak da se udio povratne ambalaže u proizvodnji spustio ispod 50 %, ali je sasvim sigurno da bi bez spomenutog Zakona stanje

bilo znatno lošije. To se može uočiti na primjeru voćnih sokova za koje nema povratne naknade, a udio je povratne ambalaže u toj skupini pića samo šest posto. Automati za praznu ambalažu osjetno su olakšali posao prikupljanja, ali to si ni u jednoj Njemačkoj ne može priuštiti svaka prodavaonica prehrambenih proizvoda.

Ideju o naknadi za ambalažu prvi je iznio negdašnji njemački ministar zaštite okoliša Klaus Töpfer, a uvedena je da se spriječi odlaganje otpada koji se teško razlaže

Za pripadnike i simpatizere stranke zelenih u Njemačkoj postoji samo jedan način za povećanje udjela povratne ambalaže, a to je da se na svu jednokratnu ambalažu naplaćuje povratna naknada. Tada bi uvjeti tržišnog natjecanja bili jednaki za sve jer onda proizvođači ambalaže koja se nakon uporabe može baciti ne bi mogli potrošače više mamiti njezinom praktičnošću. Primjerice u nekim dijelovima Australije postoji čak i sustav povratne naknade za tetrapak ambalažu koji je navodno veoma uspješan.

Osim očuvanja okoliša, povratnom se naknadom željela potaknuti i proizvodnja ekološke ambalaže ili barem stakla, ali u tome se nije uspjelo, barem ne onoliko koliko se željelo. No zakon je o povratnoj naknadi iznimno učinkovit kada su u pitanju limenke od aluminija ili pocinčanog željeza koje su gotovo nestale s većine policaj u trgovinama. Razlog je tome što je onaj koji prodaje limenke

Sada su rijetkost divlja odlagališta plastične ambalaže

s povratnom naknadom dužan prema zakonu primati sve iskorištene limenke, pa i one kupljene kod konkurenata, a isto vrijedi za staklo i plastiku. Zbog toga se mnoge trgovine iz praktičnih razloga odlučuju za samo jedan sustav, najčešće za plastiku. Iako se udio povratne ambalaže u proizvodnji općenito smanjio, ipak ima i iznimaka. Zabilježen je tako podatak da je udio prodaje piva u staklenim bocama otprilike 90 posto jer za pivo u plastičnim bocama ne postoji povratna naknada.

Prikupljene se plastične boce recikliraju, usitnjavaju i od njih se rade nove. Povratna je ambalaža s višekratnom uporabom ekološki znatno prihvatljivija. Staklene se boce mogu puniti i do 50 puta. Za to je potrebno manje energije i pritom nastaje manje otpada. Na redu je stoga odgovornost potrošača jer bi oni trebali presuditi koja je ambalaža ekološki prihvatljivija.

U Hrvatskoj je sustav prikupljanja i recikliranja PET ambalaže (PET – polietilen tereftalat koji se uglavnom koristi kod boca za pića) započeo 2006. kada je otkupljeno približno 18.000 tona. Nažalost, već su sljedeće godine Hrvati razvili modele manipulacije radi potkradanja Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost i prikupljeno je čak 23.158 tona. Sljedeću je godinu sustav prikupljanja postao nešto oprezniji pa je u Hrvatskoj prikupljena 21.680 tona PET ambalaže, a tek je 2009. Fond započeo ozbiljnije kontrolirati sustav prikuplja-

nja pa je vraćeno na 18.610 tona. Već je 2010. prikupljena količina dodatno pala na 16.100 tona, a 2011. prikupljeno je 15.430 tona. Za tu količinu stručnjaci tvrde da je realna za hrvatsko tržište. Za 2012. godinu još nema objavljenih podataka.

Razlike u prikupljenim i isplaćenim količinama

No iz prikupljenih je podataka vidljivo da se razlike između stvarne i evidentirane isplaćene količine PET otpada između 2006. i 2011. kreću od 15 do 20 tisuća tona, u vrijednosti 300 do 350 milijuna kuna za koliko je zapravo oštećen Fond odnosno državni proračun. Čini se da glavni problem otkupa PET ambalaže nije bio u sporadičnim pojavama uvoza prikupljenih boca iz Bosne, Srbije i Mađarske već u fiktivnom otkupu, a šušalo se i o uvozu neiskorištenih novih boca koje su odmah završavale u reciklaži. Tome je kumovala činjenica da je proizvođačka cijena PET ambalaže upola manja od naknade za vraćenu bocu. Bez ovlaštenih tvrtki koje prikupljeni otpad ovjeravaju, prijam robe i veza s trgovcima i proizvođačima razvili su se u gotovo kriminalnu organizaciju. Problem je s recikliranjem i u tome što se u Hrvatskoj samo jedna tvrtka bavi recikliranjem PET ambalaže, a to je *Drava International* d.o.o. iz Osijeka. Inače ta je tvrtka svoje preradbene kapacitete dimenzionirala prema napuhanim

podacima od gotovo 25 tisuća tona pa je prisiljena i uvoziti razliku od stvarno prikupljenih količina.

Stvarne i isplaćene količine PET otpada između 2006. i 2011. kreću se od 300 do 350 milijuna kuna za koliko je zapravo oštećen državni proračun

Trenutačno se u Hrvatskoj prikupi 65 do 70 posto ukupne količine PET ambalaže koja dolazi na tržište, a ostatak završi na komunalnim odlagalištima. To zapravo znači da se još uvijek baca približno sedam tisuća tona. Prevladava stajalište da bi trebalo povećati iznos naknade kako bi se građane više potaknulo na povrat. Prema nekim podacima u Norveškoj je naknada za male boce PET ambalaže 11 centa, a za velike 27 centa, što je četiri puta više nego u Hrvatskoj. U Švedskoj je kaucija 9 centa za male, 19 za velike, u Finskoj 10, 20 i 40 centa, ovisno o veličini boce. U Danskoj je 20 i 40 centa, a u Njemačkoj 25 centa za boce zapremine od jedne do tri litre, dok se u Nizozemskoj vraća 10 centa za male, a 25 centa za velike boce. U Hrvatskoj je to 7 centa za svu PET ambalažu iznad 2,3 decilitra zapremine. Zapravo to je kaucija koju kupci plaćaju na blagajnama kada kupuju boce, a ne nikakva naknada. Proizvođače pića koji su dužni plaćati naknadu Fondu za

Herpa prikupljenih boca PET ambalaže

Prikupljene se količine prešaju i baliraju

Prikupljena plastična ambalaža spremna za transport

Kopanje je po kontejnerima naša svakodnevnica

stavlanje boca na tržište (zato što ih netko potom treba prikupljati ili sanirati odlagališta na koja se odlažu) nitko ne nadzire. Fond nema pravo uvida u dokumentaciju plaćaju li i koliko proizvođači tu obvezu, pa je to i dalje velik problem.

Usvojena Strategija propisuje hijerarhiju u postupanju s otpadom koji ponajprije valja smanjivati, a potom i razvrstavati u kućanstvima i na mjestima gdje nastaje

S druge strane problem je da Hrvatska zbog katastrofalnog stanja u sustavu gospodarenja otpadom ne postane skupljalište za PET ambalažu iz cijele Europe, na što inače upozoravaju ekološke udruge koje predlažu promjenu zakonodavnog okvira. Svjesni su toga i u Ministarstvu zaštite okoliša, ali zakonskih izmjena ipak nema. No zato se s vremena na vrijeme u javnosti raspravlja o smanjivanju naknade za povrat PET ambalaže, što najviše brine one građane koji preživljavaju skupljajući boce. Raspravljalo se o smanjenju s 50 na 30 lipa, ali sve je to bilo neslužbeno, a u međuvremenu se i dalje cijela problematika najčešće doživljava kao dio socijalne politike, a ne zaštite okoliša. Svima je jasno da Pravilnik o ambalažnom otpadu i Zakon o otpadu treba mijenjati i uskladiti s novom okvirnom direktivom o otpadu koja je stupila na snagu, a trebalo bi i u cijelosti primjenjivati strategiju gospodarenja otpadom iz 2005. U njoj je propisana hijerarhija u postupanju, ponajprije u smanjivanju nastanka otpada, a potom prvotno razvrstavanje u kućanstvima i na drugim mjestima gdje se otpad proizvodi i prodaje.

Preskupo i ekološki neodrživo

Čini se da je općenito u Hrvatskoj sustav gospodarenja otpadom krivo postavljen, preskupo i ekološki neodrživo, ali i premrežen brojnim interesnim lobijima. Na to upozoravaju zelene udruge, primjerice udruga *Eko Kvarner*. Posvuda se ističe da od smeća treba dobivati koristan otpad, a pritom se zaboravlja da PET ambalaža nije jedina vrsta otpada iako se o njoj najviše govori. U Hrvatskoj se premalo razmišlja o posebnim vrstama otpada, poput elektroničkog koji je u svijetu u najvećem porastu, a u nas zasad sustav njegova odlaganja kako se čini dobro funkcionira.

U međuvremenu se očekuje ostvarivanje zelene industrije u Hrvatskoj koja bi mogla pridonijeti da kopanje po kontejnerima prestane biti jedna od mjera gospodarskog oporavka. Naime potraga za ambalažom (bocama i limenkama) koja se može pronaći kopanjem po kontejnerima, zavlacenjem u grmlje i preturanjem po divljim odlagalištima te obilaženjem parkova i igrališta na kojima se vikendima okuplja mladež te za nju naplaćivanje naknade, postalo je, nažalost, gotovo profesionalno zanimanje. Nezaposleni, beskućnici, ovisnici, pa i umirovljenici koji mirovinom ne mogu

pokriti ni sve mjesečne račune, u otpadu su pronašli izvor prihoda za preživljavanje.

Nažalost je potraga za PET ambalažom, staklenim bocama i limenkama te kopanje po kontejnerima i divljim odlagalištima sada gotovo profesionalno zanimanje

Vraćamo se na početak priče, zapravo ideji o gradskim ulicama i prirodi bez brda praznih i odbačenih boca i limenki koja se djelomično i ostvarila donošenjem Pravilnika o otkupu PET i staklene ambalaže u sklopu Zakona o otpadu. Gradovi i prirodni okoliš gotovo su zablistali od čistoće, pa je danas gotovo nemoguće pronaći odbačenu praznu limenku ili bocu. Ideja je bila dobra, princip jednostavan, a formula otkupa gotovo savršena – PET ambalažu, staklene boce i limenke volumena od 0,2 l pa na više otkupni centri plaćaju 50 lipa po komadu. Međutim, s obzirom na njihov sadržaj, ali i oblik, određeno je da se pojedina vrsta ambalaže ne otkupljuje. Radi se o bocama u kojima je, primjerice, bilo jestivo ulje ili ocat, raznim staklenkama i sl. Naime odredbama članka 14. stavak 2. važećeg Pravilnika o ambalaži i ambalažnom otpadu određene su vrste ambalaže za koju se plaća povratna naknada, a za boce od ulja ili octa te staklenke prema odredbama Pravilnika nije propisana takva mogućnost.

Dragica Bagarić, direktorica *Eko-Ozre*, tvrtke koja se bavi posredovanjem između proizvođača i otkupljivača ambalaže, izjavila je u razgovoru za *tportal.hr* kako smatra da je način na koji su određene vrste ambalaže za otkupljivanje, kao i mnogi drugi dijelovi Zakona o otpadu, nestručan i nelogičan te da se samo zbog tog prikuplja odnosno otkupljuje isključivo ambalaža pića i mliječnih napitaka koja čini tek 30 posto cjelokupne ambalaže, a dvije trećine, umjesto na reciklaži, završi na odlagalištima. No unatoč rupama u zakonskim rješenjima i greškama u gospodarenju otpadom, zna se da se u otpadu za svaku državu skriva golem financijski potencijal. Isto tako skori ulazak u Europsku Uniju od Hrvatske zahtijeva do detalja razrađen i funkcionalan sustav gospodarenja otpadom, a novi je Zakon o otpadu prilagođen europskoj pravnoj stečevini donesen tek prošle 2012. godine.

Jedan skupljač s "bogatim" ulovom

EXPERIENCE WITH PET PACKAGING REFUND

As of 2003 in Germany, and as of 2006 in Croatia, a refund is given for the used PET, glass and metal packaging that have in fact already been paid by citizens in the retail price of the product. The intention was to do away with the piles of plastic waste that had been polluting cities and natural environment, but also rivers and the sea. It seems that this measure has proven to be highly successful as the quantity of such discarded waste has been reduced significantly. However, in the beginning the quantity of redeemed waste was even greater than the one on the market, and so the authorities suspected import of such waste from neighbouring countries,

but also false presentation of situation. The quantity of redeemed packaging has now been significantly reduced, but the big problem is that the waste is still not separated, and so a part of such packaging ends up on landfills. Another, even greater problem is that only some packaging is actually redeemed, which mostly depends on the product contained in the packaging. In addition, no authority currently supervises whether producers of such waste pay an appropriate fee to the benefit of national budget. It is however believed that many things are likely to improve once Croatia joins the European Union.